

ОТЗИВИ

ЗАДЪЛБОЧЕНО ПРОУЧВАНЕ НА ПОЛИТИКОНОМИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО НА ВЕРНЕР ЗОМБАРТ И МАКС ВЕБЕР

В новата книга на доц. д-р Алла Кирова¹ са изложени резултатите от научните изследвания на авторката върху творческото наследство на двамата видни представители на т.нар. най-млада историческа школа в социално-икономическата наука на Германия от края на XIX и началото на XX век. Тази школа, отразяваща спецификата на подхода на страната към капитализма през XIX век и противопоставяща се на английската класическа политическа икономия, заема важно място в историята на икономическата мисъл.

Темата е актуална, тъй като по много от проблемите, третираны в произведенията на Зомбарт и Вебер, се дискутират и в съвременното обществознание; редица техни постановки хвърлят светлина върху същността и проявите на съвременния капитализъм. Освен това творчеството на тези учени е познато в България още от началото на XX век и има свои последователи в лицето на проф. Иван Кинкел (1883-1945 г.), проф. Георги Данаилов (1872-1939 г.), както и много съвременни социолози и икономисти, проявяващи интерес към техните теории.

Изложението на научното творчество на В. Зомбарт и М. Вебер убедително ги представя като видни учени-енциклопедисти със забележителни постижения и приноси в обществознанието и по-специално в социологията и икономиката, заемащи достойно място в редиците на световноизвестните личности. След кратки биографични бележки и анализ на методологическия подход, прилаган от двамата учени, е изложено систематизирано съдържанието на тяхното научно наследство. Дадена е компетентна интерпретация и обективна оценка на възгледите им по третираните проблеми. В книгата е направено задълбочено проучване и анализ на същността и значението на богатото научно творчество на Зомбарт и Вернер. Показано е неговото влияние върху икономическата мисъл през XX век, както и значението му за изясняване на важни икономически процеси и явления на съвременния икономически свят.

¹ Алла Кирова. Политикономическият историзъм на Вернер Зомбарт и Макс Вебер. С.: Издателски комплекс - УНСС, 2012, 105 с.

В първата част на книгата се съдържа обстоен и задълбочен анализ на творчеството на Вернер Зомбарт. Той е оценен като енциклопедист, който еволюира във възгледите си от марксизма, през неговата критика до националсоциализма в някои от последните му публикации, и с цялостното си творчество е оставил ярки следи в социалната и икономическата теория.

Въз основа на аргументиран критичен анализ на неговото творчество авторката прави обективна оценка на реалния принос преди всичко в областта на политическата икономия, без да преувеличава или негативира мястото му в науката (какви крайни оценки се срещат в някои публикации, посветени на творчеството му). Още в началото е очертан приносът на Зомбарт за обогатяването на характерния за историческата школа методологически подход в изследването на обществените процеси и в частност за стопанското развитие на обществото. Подчертано е, че без да отрича историзма, той препоръчва съчетаване на емпиризма с абстрактно-теоретичния подход, чрез който обяснява съществуването на различни стопански форми през даден период.

Отделено е специално внимание на концепцията за икономическите системи и икономическите епохи като изходна позиция за анализа на капитализма. Разгледана е дефиницията на икономическата система като “определен порядък в икономическия живот на една група хора, който се управлява от определени принципи”, и на икономическите епохи, които се отграничават с преобладаването на съответната икономическа система, характеризирани със специфичния за нея “стопански дух”. Следвайки традициите на историческата школа, Зомбарт разделя различните стопански системи на две основни групи – докапиталистически, при които целта на стопанската дейност са потребностите на човека, и капиталистическа система, чиято основна цел е печалба за притежателя на капитала.

В своето изследване доц. Кирова основателно отделя широко място на учението на Зомбарт за генезиса и развитието на капитализма и “капиталистическия стопански дух”, тъй като тези проблеми са главен обект на неговото творчество. Систематизирано е изложен приносът на Зомбарт в изучаването на историческото развитие на формите на капитализма – от ранния до съвременния високоразвит капитализъм, под въздействието на променящия се капиталистически дух в неговите две проявления – като предприемачески и като еснафски. Изтъкнати са характеристиките на очертаните от Зомбарт три епохи в еволюцията на капитализма – ранния или меркантилистичен капитализъм, висшия или зрял високоразвит капитализъм и късния капитализъм, който започва от

началото на Първата световна война, когато навлиза в период на стагнация.

В идейно-теоретичен аспект от особен интерес за читателя е задълбочено изследваната от авторката и обективно представена теза на Зомбарт за социалния плурализъм и бъдещето на капитализма. В противовес на концепцията за революционната смяна на капитализма Зомбарт издига идеята за неговото еволюционно развитие и трансформирането му в общество на социалния плурализъм. В това общество съжителстват съвместно и равнопоставено различни стопански форми, взаимодействат си частната и обществената собственост, възникват нови форми на стопански живот, предполагащи планиране на икономическото развитие и насочване от страна на държавата. Тези идеи намират отражение в различни социалдемократични програми и особено в модела на т.нар. смесена икономика.

Във втората част на изследването също с дълбоко познаване и компетентност е представено богатото творчество на другия виден представител на най-младата историческа школа – Макс Вебер. Изтъкнати са неговите качества като учен с многостранни прояви в обществените науки. Подчертано е, че освен като социолог и политолог той е широко известен с приносите си към икономическата наука и особено с изследванията на произхода, същността и развитието на капиталистическата стопанска система. Приносите на Вебер не се изчерпват с оригиналните идеи за същността на системата, а включват и конкретни изследвания на организацията в капиталистическото предприятие, ролята на борсата, пазарните отношения и др.

Доц. Кирова прави обстойно изследване на методологическия подход на Вебер при анализа на икономическите процеси. Изтъкнат е и неговият принос за обогатяването и развитието на прилагания от историческата школа описателен метод чрез използване на абстрактно-теоретичния анализ и въвеждане на метода на “идеалното типизиране” при конкретния анализ. Уместно е подчертан интердисциплинарният подход на Вебер при изследване на взаимодействието между икономическото развитие и другите социални явления – политика, религия, култура, обичаи и т.н.

В разгърнат план е интерпретирано учението на Вебер за произхода, същността и развитието на капитализма. Възприемайки капитализма в по-широк контекст, Вебер вижда негови прояви в по-далечното минало, но като същински модерен капитализъм той го разглежда през втората половина на XIX век в Западна Европа, когато се развива “националното капиталистическо производство на основата на предприятието”. В книгата подробно са разгледани посочените от Вебер

предпоставки за прехода и факторите за зараждането и утвърждаването на съвременния капитализъм, както и отличителните му икономически и културни черти.

Авторката отделя специално внимание на теорията на Вебер за ролята на капиталистическия дух като главен фактор и основна причина за утвърждаването на модерния капитализъм в Западна Европа. Анализирани са аргументите на Вебер за формирането на този дух под въздействие на ценностите и етиката на протестантската религия – отношението към труда и предприемчивостта като божие призвание, скромност и аскетичност, рационализъм в организацията на стопанската дейност, инвестиране на придобитата печалба за развитие на производството и др.

Накрая е акцентирано върху критичния извод на Вебер, че в новата епоха капитализмът е стигнал до степен, когато възниква “откъсване” и отдалечаване от ценностите на протестантството и неговите добродетели, което поражда негативни явления и засилване на обществените противоречия. С това той поставя под съмнение бъдещето на капиталистическата система, без да посочва изходи.

Книгата представлява интерес както за научните среди и студентите, изучаващи тази проблематика, така и за по-широк кръг читатели, които се интересуват от социално-икономическите процеси, съпътстващи появата и развитието на съвременното общество.

Проф. д-р Иван Д. Костов